

## Судові експертизи на початковому етапі розслідування масових заворушень

Валерія Шульга,

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права  
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава,  
Україна, e-mail: lemon.leka@gmail.com

*Статтю присвячено актуальним проблемам, пов'язаним із судовими експертизами на початковому етапі розслідування масових заворушень. Розглянуто проблеми, пов'язані із призначенням та проведенням судових експертиз. Запропоновано шляхи розв'язання цих проблем.*

**Ключові слова:** судові експертизи; досудове розслідування; масові заворушення; судово-медична експертиза; судово-балістична експертиза; судово-біологічна експертиза.

### Forensic Examinations at the Initial Stage of Investigating Mass Disturbances

Valeriia Shulha

*This article addresses the pressing issues related to forensic examinations conducted at the initial stage of investigating mass disturbances. It discusses the challenges associated with the appointment and conduct of forensic examinations and proposes solutions to these problems.*

**Keywords:** forensic examinations; pre-trial investigation; mass disturbances; forensic medical examination; forensic ballistic examination; forensic biological examination.

У процесі досудового розслідування масових заворушень у межах кримінального провадження можуть виникати питання, які потребують наукового підходу. Для їх розв'язання слідчий, прокурор і сторона захисту залучають експертів із різних наукових і технічних галузей. Судові експертизи допомагають дослідити сліди й інші фізичні докази, установити механізм утворення конкретних слідів і зміни, що відбулися в навколишньому середовищі. Вони також дають змогу відповісти на різні питання шляхом аналізу й дослідження фактичних даних, пов'язаних із подією масових заворушень і особами, які брали активну участь у її організації та вчиненні.

У цьому контексті слушною вважаємо думку О. Кузьменка, який також наголошував на важливості першого етапу підготовки до проведення кримінальної експертизи під час розслідування масових заворушень, а саме на збиранні необхідних об'єктів для дослідження. Ці об'єкти є матеріальними джерелами доказів і надходять до експерта в межах кримінального провадження або з боку суду. Вони стають базою для отримання доказів (завдяки спеціальним знанням експерта). Серед таких об'єктів можуть бути речові докази, трупи або живі особи та ін. Ці об'єкти фахівці зазвичай збирають під час розслідування, включно з оглядом місця події, обшуками, тимчасовим доступом або тимчасовим вилученням матеріалів. У деяких ситуаціях, відповідно до ст. 245 Кримінального процесуального кодексу України, може бути вилучено зразки, необхідні для проведення експертного дослідження (наприклад, порівняльні матеріали) [1, с. 114].

Щодо підготовчого етапу для проведення експертизи, уповноважена особа повинна визначити, які спеціальні знання їй потрібні для розв'язання завдань експертизи. Предмет експертизи обумовлено переліком питань, відповіді на які має дати експерт. Окрім того, слід зауважити, що «предмет експертизи визначається рівнем розвитку конкретної галузі знань та наявністю вже розроблених методик для встановлення певних фактів. З одного боку, цей предмет повинен мати практичне засвідчення у експертній діяльності та бути підтверджений відповідними методиками. З іншого боку, він повинен мати імпорнтне значення для розслідування конкретної справи. Розгляд обох цих критеріїв одночасно дозволяє чітко визначити конкретний предмет експертизи та, відповідно, коло питань, які експерт повинен розглянути» [2, с. 260—261].

Поміж найбільш важливих і поширених видів експертиз у досліджуваній категорії кримінальних проваджень такі: судово-медична, судово-балістична та судово-біологічна.

Судово-медична експертиза грає провідну роль у розслідуванні масових заворушень, особливо якщо на їхньому тлі відбуваються погроми й конфлікти зі значною кількістю постраждалих і загиблих. Ця експертиза є важливою складовою процесу встановлення причин та обставин подій. Перед проведенням судово-медичної експертизи слідчий повинен надати експертам усю доступну інформацію, включно з копіями протоколів огляду місця події й історією хвороби потерпілих, якщо це стосується випадків, коли потерпілі померли в лікарні. Потреба у наданні показань осіб, які надавали медичну допомогу або виконували операцію, також може виникнути.

Слідчий може бути присутнім під час судово-медичного дослідження трупа, що дає йому змогу поставити додаткові питання експертові й отримати оперативну інформацію про причини смерті. Це допомагає розкрити ситуацію більш докладно. На ранніх стадіях розслідування можуть також бути піддані судово-медичному дослідженню трупи невпізнаних осіб. У цьому разі експерти мають завдання ідентифікувати загиблого. Їхня робота полягає в докладному описі одягу, фізичних особливостей, тілесних ушкоджень і зубної структури, а також збиранні зразків для подальших досліджень, також труп фотографують із різних кутів для документування.

Усе це сприяє об'єктивному й докладному проведенню судово-медичної експертизи, що своєю чергою допомагає слідству встановити причини та обставини подій під час масових заворушень, а також ідентифікувати потерпілих, що є важливим для розслідування та правосуддя [3, с. 110].

У справах про масові заворушення судово-балістична експертиза розв'язує важливі завдання, пов'язані із засобами скоєння злочинів і правопорушень.

Судово-балістична експертиза дає змогу встановити такі основні параметри зброї: належність предмета до зброї загалом, до вогнепальної або холодної зокрема; вид, систему, модель; діаметр ствола та можливий калібр; спосіб її виготовлення, її конструкцію й особливості. Під час огляду предмета з урахуванням можливості збереження слідів, експертиза дає змогу виявити сліди на ній (наприклад, відбитки пальців, часточки волокон одягу, плями крові тощо).

Зазначена інформація є важливою для розслідування кримінальних справ, а також для забезпечення справедливого й обґрунтованого судового процесу. У разі якщо на предметі знаходяться інші сліди, для більш детального розгляду справи й надання об'єктивних результатів призначають комплексну експертизу (яка може поєднувати балістичну, холодної зброї, дактилоскопічну, мікрооб'єктів, біологічну експертизи та ін.).

Завдяки цим експертизам можна долучити до справи важливі докази й докладно визначити призначення предметів, вилучених на місцях правопорушень [4, с. 184].

Окрім цього, в Україні під час розслідування масових заворушень може виникнути ситуація, коли у слідчого або прокурора виникає потреба отримати біологічні зразки від осіб, які мають важливе значення для розкриття злочину. Процедура відбору біологічних зразків урегульовано ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України [5].

Згідно із цією статтею відбирання біологічних зразків в осіб можна здійснювати лише на підставі постанови прокурора, у разі необхідності й за участю судово-медичного експерта або лікаря. Якщо у процесі збирання біологічних зразків потрібно оголити особу, це можуть зробити лише особи тієї самої статі, за винятком випадків, коли це здійснює лікар за згодою самої особи, яку піддають оголенню. Важливо зауважити, що слідчий або прокурор не мають права бути присутніми під час відбирання біологічних зразків в особи іншої статі, якщо це пов'язано з оголенням особи. Подібне обмеження запроваджено для забезпечення прав і гідності особи, яка проходить процедуру відбору зразків.

Особі, якій пред'являють постанову прокурора та пропонують добровільно надати біологічні зразки, надають змогу віддати їх добровільно. Однак, у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки, слідчий, суддя або суд (за клопотанням

сторін у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України) може дозволити слідчому або прокуророві (або зобов'язати їх, якщо клопотання подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово. Така процедура гарантує баланс між потребою в розслідуванні злочинів і захистом прав та гідності осіб, які стають об'єктом цього розслідування.

Отже, ми розглянули три види судової експертизи, які мають провідне значення для розслідування кримінальних проваджень (зокрема, за масовими заворушеннями та подіями зі значною кількістю постраждалих і загиблих). Важливо зазначити, що ці види експертиз — судово-медична, судово-балістична й судово-біологічна — спільно сприяють об'єктивному та докладному розкриттю подій і встановленню причин їх виникнення. Залучення експертів і виконання процедур із дотриманням приписів закону є важливими для забезпечення справедливості та захисту прав учасників розслідування.

#### **Перелік джерел посилання**

1. Кузьменко О. Використання спеціальних знань в ході розслідування масових заворушень: окремі проблемні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Спец. вип. Т. 3. Ч. 2. С. 112—116.
2. Тіщенко С. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування масових заворушень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 258—263. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-258-263 (дата звернення: 10.08.2023).
3. Кузьменко О. Початковий етап розслідування масових заворушень : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. С. 225.
4. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. / за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої. Київ, 2015. 536 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

### **Використання спеціальних знань під час розслідування проваджень за фактами розкрадання гуманітарної допомоги**

**Ассоль Шульженко**

д-р філос., Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна,  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1272-9638>, e-mail: [assol.shulzhenko@ukr.net](mailto:assol.shulzhenko@ukr.net)

*Розкрито проблематику використання спеціальних знань під час розслідування незаконного заволодіння гуманітарною допомогою, що пов'язано з різними проявами об'єктивної сторони та різними суб'єктами.*

**Ключові слова:** волонтер; гуманітарна допомога; досудове розслідування; спеціальні знання; судова експертиза.

### **Specific expertise use in investigation of proceedings on facts of embezzlement of humanitarian aid**

**Assol Shulzhenko**

*Issue of specific expertise use in illegal misappropriation of humanitarian aid associated with various manifestations of objective side and different subjects, is revealed.*

**Keywords:** volunteer; humanitarian aid; pre-trial investigation; specific expertise; forensic examination.

Період воєнного стану, через який зараз проходить населення нашої країни, є не тільки небезпечним для життя і здоров'я для громадян України, а ще і породжує низку соціальних проблем, які намагається вирішити світове співтовариство. Проблеми воєнного стану пов'язані із браком продуктів харчування, засобів гігієни, ліків, одягу, засобів медичної допомоги, одягу, води. Особливо це стосується ВПО, осіб,